

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 8. 2024. Issue 2.

CIP - Каталогизacija у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
COBISS.CG-ID 32743952

ISSN 2536-5592

Publisher: Center for Geopolitical Studies

Center for Geopolitical Studies

Časopis *Montenegrin Journal for Social Sciences* upisan je u evidenciju
medija, Ministarstva kulture Crne Gore pod rednim brojem 782.

MJSS
MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 8. 2024. Issue 2. Podgorica, December 2024.

The works published in this issue of the MJSS journal were presented at the international scientific conference Intercultural dialogue - migration, integration, minority communities, held on October 18, 2024 in Podgorica as part of the project: Jean Monnet Module for Multidisciplinary studies on integration and migration through intercultural dialogue

Editor in Chief: Adnan Prekic

Editors: Zivko Andrijasevic, Dragutin Papovic, Ivan Tepavcevic, Milan Scekic.

Guest editors: Sonja Spadijer, Dragan Bogojevic

International editorial board: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrтко Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA; Srdja Pavlovic, University of Alberta, CANADA.

Montenegrin Journal for Social Sciences is indexed in: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index; Slavic Humanities Index.

Proofreading and lecture in English: Danijela Milićević

Proofreading and lecture in Montenegrin: Miodarka Tepavčević

Address: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Montenegro;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Prepress and print: Pro file - Podgorica

Circulation: 100 copies

Volume 8. 2024. Issue 2. Podgorica, December 2024.

CONTENTS:

- LINGUISTIC ASPECTS OF MINORITIES' INTEGRATION IN MONTENEGRO:
APPLYING EUROPEAN VALUES IN THE CONTEXT OF LINGUISTIC DIVERSITY
Anica BOJIC..... p.196.
- THE INFLUENCE OF ECONOMIC AND POLITICAL FACTORS ON MIGRATION
TO THE EU - CASE STUDY: SYRIA AND LIBYA
Milica DJUROVIC..... p.211.
- TRANSLATION/INTERPRETING IN THE EUROPEAN UNION AND CANDIDATE
COUNTRIES PREPARING FOR MEMBERSHIP: CHALLENGES AND PERSPECTIVES
Olivera VUSOVIC..... p.236.
- MIGRATION ON THE EASTERN COAST OF THE ADRIATIC AS A FUNCTION OF
INTERCULTURAL DIALOGUE - CASE STUDY OF THE MONTENEGRO
COMMUNITY IN PEROJ
Dragan BOGOJEVIC, Adnan PREKIC..... p.268.
- LINGUISTIC-STYLISTIC ASPECTS OF INTERCULTURAL DIALOGUE IN THE
POEM "BANOVIĆ STRAHINJA".
Milena BURIC..... p.286.
- ASPECTS OF GERMAN CULTURAL DIPLOMACY IN MONTENEGRO: A FOCUS ON
EDUCATION
Sabina OSMANOVIC..... p.307.
- THE SECURITIZATION OF MIGRATION THROUGH MEDIA REPORTING: THE
CASE OF MONTENEGRO
Jelisaveta BOGOJEVIC, Radenko SCEKIC..... p.333.
- MONTENEGRO ON THE WAY TOWARDS A UNIFORM EUROPEAN
INSURANCE MARKET: A REVIEW OF THE NEW EU REGULATORY
FRAMEWORK
Milijana NOVOVIC BURIC, Milan RAICEVIC..... p.366.
- HOW DO MONTENEGRIN POLITICIANS TWEET? A CRITICAL ANALYSIS OF
TWEETS DURING THE FIRST 100 DAYS OF THE 44th GOVERNMENT OF
MONTENEGRO
Sonja SPADIJER, Sabina OSMANOVIC, Nemanja STANKOV, Jasmina NIKCEVIC..p.386.

CLASSIFICATION AND ADAPTATION OF LOAN WORDS - LINGUISTIC AND CULTURAL IMPACT Aleksandra BANJEVIC	p.427.
BUDGET AND BUDGET CONTROL IN THE EUROPEAN UNION Gordana PAOVIC JEKNIC	p.456.
THE EUROPEAN UNION AND CONTEMPORARY MIGRATION PROCESSES AND CHALLENGES Vedran VUJISIC	p.467.
THE IMPACT OF CULTURE ON MENAGEMENT PRACTICES IN INTERNATIONAL BUSINESS Marina BANOVIC	p.487.
MIGRATIONS IN LITERATURE AND ART Jasmina NIKCEVIC	p.523.
HABERMAS'S CONSTITUTIONAL PATRIOTISM AS A FRAMEWORK FOR POLITICAL IDENTITY IN MONTENEGRO Dragana DELIC	p.540.

REVIEW

THE SIGNIFICANCE OF INTERCULTURAL DIALOGUE IN ENHANCING MULTIETHNIC HARMONY AND THE POSITION OF ETHNOCULTURAL MINORITIES Igor MRDAK	p.561.
MIGRATION AS SECURITY CHALLENGE FOR EU Milica DJUROVIC	p.565.
INSTRUCTIONS FOR AUTHORS.....	p.570.

Glavni i odgovorni urednik: Adnan Prekić

Urednici: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

Gostujući urednici: Sonja Špadijer, Dragan Bogojević

Međunarodni uređivački odbor: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA; Srđa Pavlović, University of Alberta, KANADA.

Montenegrin Journal for Social Sciences indeksira se u sljedećim naučnim bazama: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index; Slavic Humanities Index.

Lektura i korektura na engleskom: Danijela Milićević

Lektura i korektura na crnogorskom: Miodarka Tepavčević

Adresa: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Crna Gora;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Priprema i štampa: Pro file - Podgorica

Tiraž: 100 primjeraka

Volume 8. 2024. Issue 2. Podgorica, December 2024.

SADRŽAJ:

- LINGVISTIČKI ASPEKTI INTEGRACIJE MANJINSKIH ZAJEDNICA U CRNOJ GORI:
PRIMJENA EVROPSKIH VRIJEDNOSTI U KONTEKSTU JEZIČKE RAZLIČITOSTI
Anica BOJIĆ.....str. 196.
- UTICAJ EKONOMSKIH I POLITIČKIH FAKTORA NA MIGRACIJE PREMA EU -
STUDIJA SLUČAJA : SIRIJA I LIBIJA
Milica ĐUROVIĆ.....str.211.
- PREVOĐENJE U EVROPSKOJ UNIJI I DRŽAVAMA KANDIDATIMA ZA ČLANSTVO:
IZAZOVI I PERSPEKTIVE
Olivera VUŠOVIĆ..... str.236.
- MIGRACIJE NA ISTOČNOJ OBALI JADRANA U FUNCiji INTERKULTURNOG
DIJALOGA-STUDIJA SLUČAJA CRNOGORSKE ZAJEDNICE U PEROJU
Dragan BOGOJEVIĆ, Adnan PREKIĆ..... str.268.
- LINGVOSTILISTIČKI ASPEKTI INTERKULTURNOG DIJALOGA U PJESMI
„BANOVIĆ STRAHINJA“
Milena BURIĆ..... str.286.
- NJEMAČKA KULTURNA DIPLOMATIJA U CRNOJ GORI SA FOKUSOM NA
OBRAZOVANJE
Sabina OSMANOVIĆ..... str.307.
- SEKURITIZACIJA MIGRACIJA KROZ MEDIJSKA IZVJEŠTAVANJA: SLUČAJ
CRNE GORE
Jelisaveta BOGOJEVIĆ, Radenko ŠČEKIĆ..... str.333.
- CRNA GORA NA PUTU KA JEDINSTVENOM EVROPSKOM TRŽIŠTU
OSIGURANJA: OSVRT NA NOVE EU REGULATORNE OKVIRE
Milijana NOVOVIĆ BURIĆ, Milan RAIČEVIĆ..... str.366.
- KAKO TVITUJU CRNOGORSKI POLITIČARI - KRITIČKA ANALIZA DISKURSA
TVITOVA TOKOM PRVIH STO DANA 44. VLADE CRNE GORE
Sonja ŠPADIJER, Sabina OSMANOVIĆ, Nemanja STANKOV, Jasmina NIKČEVIĆ str.386.

KLASIFIKACIJA I ADAPTACIJA POZAJMLJENICA LINGVISTIČKI I KULTURNI
UTICAJ
Aleksandra BANJEVIĆ..... str.427.

BUDŽET I BUDŽETSKA KONTROLA U EVROPSKOJ UNIJI
Gordana PAOVIĆ JEKNIĆ..... str.456.

EVROPSKA UNIJA I SAVREMENI MIGRACIONI PROCESI I IZAZOVI
Vedran VUJISIĆ..... str.467.

UTICAJ KULTURE NA UPRAVLJAČKE PROCESSE U MEĐUNARODNOM
BIZNISU
Marina BANOVIĆ..... str.487.

MIGRACIJE U KNJIZEVNOSTI I UMJETNOSTI
Jasmina NIKČEVIĆ..... str.523.

HABERMASOV USTAVNI PATRIOTIZAM KAO OKVIR ZA POLITIČKI IDENTITET
U CRNOJ GORI
Dragana DELIĆ..... str.540.

PRIKAZI

ZNAČAJ INTERKULTURNOG DIJALOGA ZA UNAPRJEĐENJE
MULTIETNIČKOG SKLADA I POLOŽAJA MANJINSKIH ETNO-KULTURNIH
ZAJEDNICA.
Igor MRDAK..... str. 561.

MIGRACIJE KAO SIGURNOSNI IZAZOV ZA EU
Milica ĐUROVIĆ..... str.565.

UPUTSTVA ZA AUTORE..... str.570.

Review Paper

KLASIFIKACIJA I ADAPTACIJA POZAJMLJENICA LINGVISTIČKI I KULTURNI UTICAJ

Aleksandra BANJEVIĆ¹

Faculty of Philology, University of Montenegro

e-mail: ab@t-com.me

ABSTRACT:

The role played by the contact of cultures in studying families of languages, and thereby also changes in languages, is a very important factor in the approach to language analysis today. The subject of this paper is to show the very important relevance of cultural connections between languages. The modern trend of studying foreign languages, which reflects the need of universal contact between people and nations, makes the studying of Romance loanwords even more significant precisely because of the need to preserve linguistic and cultural heritage for the generations to come.

KEY WORDS:

Cultural connections; Language; Language theory; Cultural heritage; Preservation of linguistic heritage; Romance languages;

---

¹ Aleksandra BANJEVIĆ – assoc. prof. of French language. She has published a dozen of books on French language and papers on the linguistic influence, as well as on HE reform. She participated in numerous projects financed by EU and HE reform workshops, and served on various committees both in the country and abroad. She is a member of editorial boards of two international journals: *Lingua Montenegrina* and *Folia linguistica et litteraria*. She was a member of the Ethical Committee of the University of Montenegro, the National Education Board in Montenegro, the Montenegrin Language Standardization Committee, as well as a member of the Executive Group Euraxess net – Researchers in Motion. She also has a rich experience as a translator.

SAŽETAK:

Uloga koju igra kontakt kultura u izučavanju jezičkih porodica, a samim time i jezičkih promjena predstavlja veoma važan činilac u pristupu jezičkim analizama danas. Predmet rada je da pokaže veoma važnu relevantnost kulturnih veza između jezika. Savremeni trend učenja stranih jezika koji odslikava potrebu univerzalnih kontaktiranja među ljudima i narodima čini još značajnijim proučavanje romanskih posudjenica upravo zbog očuvanja jezičko-kulturne baštine pokoljenjima koja dolaze.

KLJUČNE RIJEČI:

Jezici u kontaktu; Kulturne veze; Jezik; Teorija jezika; Kulturno nasljeđe; Romanski jezici;

Jezik je kultura. U jeziku su svi geološki slojevi kulture jednog naroda. Kroz jezik se vide sve epohe. Jezik je veza sa svijetom, ali i veza sa opasnostima svijeta. Svijet je različitost, a ne unitarna jednakost, i to različe treba čuvati. Istraživanje kulturne tradicije i uključivanje njenih vrijednosti u svijest savremenog čovjeka jedan je od važnih zadataka nauke, jer je to bitan činilac harmoničnog razvoja. Sve dok se nasljeđe ne ispita savremenim stepenom znanja, prošlost će da zivi u nama svojim tradicionalističkim sadržajima. Nesaznana prošlost ne ostaje samo to – ona se pretvara u našu nemoć da shvatimo istoriju, sebe i svijet i vrijeme u kojem živimo. Romanizme u crnogorskom jeziku najobuhvatnije ćemo proučiti ako ih posmatramo kao kulturološki i civilizacijski izraz. Pod pojmom civilizacija u leksikologiji se podrazumijeva stepen društvenog razvitka i materijalne kulture (tehnika, znanje, vještine, običaji, shvatanja).¹ Za jezik se tvrdi da vrši i funkciju “fundamentalnog orudja kulture”.² Raznolikost jezika je uslovljena između ostalog i istorijskom raznolikošću samog prostora na kojem se taj jezik govori.

Pojava romanizama - istorijski i lingvistički presjek

Teritorija Balkanskog poluostrva na kojoj žive Južni Sloveni bila je gotovo pet vjekova pod direktnom političkom vlašću rimske imperije. Zbog svog geografskog položaja bila je izložena različitim političkim, kulturnim i jezičkim uticajima. Istorija primorskog dijela Crne Gore se može podijeliti do 1914 na razne epohe od kojih ćemo nabrojati samo neke: ilirsku, rimsko-vizantisku, mletačku. Rimski period u životu ove oblasti počinje vrlo rano. Prvobitno ilirsko-tračko stanovništvo promijenilo je svoja obilježja u dodiru sa naprednijom osvajačkom civilizacijom kontinentalnog tipa s one strane Jadrana, tako da su, kako navodi P. Skok, Rimljani relativno veoma brzo postigli ono što grčka civilizacija pomorskog tipa ponikla baš na Balkanskom poluostrvu i u njegovom neposrednom susedstvu (Jegejskim ostrvima, primorskim naseljima Male Azije i Južne Italije), nije mogla a nije ni želela da postigne.³

Rimljani su radi lakše administracije podijelili Dalmaciju na manje administrativne jedinice, gradske i seoske opštine. Provincija Dalmacija je jedna od najprostranijih rimskih provincija na našem tlu, sa relativno dugim životom pod rimskom dominacijom i sa živim kontaktima sa italjskim oblastima. U Dalmaciji mletačka vlast obuhvata Biograd na moru, Knin, Zadar, Šibenik, Split i ostrva Krk, Cres, Rab, Brač, Hvar i Korčulu. Od XV do kraja XVII vijeka Venecija drži pod svojom vlašću djelove jadranske obale i time vidno utiče na život naših naroda. Mlečani doseljavaju u Istru i druge krajeve stanovništvo iz raznih oblasti. Glavna odlika govora tzv. Stare Crne Gore, poniklog prije svega u Katunskoj nahiji i lovcenskoj Crnoj Gori može se sažeti u tome da skoro nema slabog i uzlaznog akcenta, postoji samo silazni i jaki. Zato taj govor karakteriše njegova zvučnost, neposrednost i izvornost. To ne znači da pojedine uže regije tog govornog područja nemaju određene razlike koje su prvenstveno izražene u mekoći ili tvrdoći silaznih i uzlaznih akcenata. No, te razlike u govoru u pojedinim djelovima Stare Crne Gore, iako male, su takve da ljudi po govoru znaju ko je iz kog kraja, jer svako ima neke svoje specifične riječi, izraze i govorne boje po kojima se međusobno govori razlikuju.

Kroz upotrebu riječi mogu se vidjeti narodni običaji, način ponašanja ljudi, njihove lične i društvene osobine, odnos prema porodici i društvu, međusobni odnosi, moralne norme, sadržaj porodičnog i seoskog života i niz drugih. Danas je tih riječi neuporedivo manje zahvaljujući raznim unifikacijama i reformama. Od 1420. do Bečkog kongresa 1815. godine u Boki Kotorskoj i Primorju u upotrebi je bio mletački (venecijanski) jezik. Zadnjih sto godina austrijske vladavine ovim prostorima (1815-1918) zvanični jezik je bio italijanski. Odatle i prevaga preuzetih riječi iz italijanskog jezika. Pored ova dva osnovna izvora romanizama, dolaze i neke riječi toskanskog i latinskog jezika. Posredstvom romanizama u govoru Crne Gore može se prvenstveno pratiti njen ekonomski razvoj tokom 19. vijeka, zatim društvene i kulturne promjene.

Istraženi romanizmi dati su posredstvom četiri osnovna elementa: preuzetim pojmom, njegovim značenjem, izvornim oblikom i primjerom govorne upotrebe. Neke preuzete riječi zadržale su gotovo izvorni oblik, neke nešto modificovane, a neke, istina rjedje, prenesene su u izmijenjenom obliku od izvornog. Na primjer it. riječ “salsa” znači “umak”, a u starocrnogorskom jeziku je uzeto kao “salca” u značenju “senf”, ili it. “baffe” u značenju “brkovi” preuzeto je kao “bafi” sa značenjem “zulufi” i sl. U proučavanju kako istorijske tako i jezičke prošlosti nam pomaze i bogata arhivska gradja u vidu sentenci i drugih isprava.

Seoba naroda i neke karakteristike starodalmatskog jezika (osvrt, razvoj i podjele)

Velika seoba naroda izazvala je mnogobrojna pomijeranja u romanizovanoj strukturi naroda koji su naseljavali Balkansko poluostrvo. Potrebno je napomenuti da od VII vijeka, na jugoistoku, grčki postaje zvanični jezik Istočnog Rimskog Carstva (Vizantije), dok se u primorskim gradovima na Jadranu zadržava jedna varijanta balkanskog latiniteta koji postepeno prelazi u starodalmatski jezik čiji su se tragovi na ostrvu Krku zadržali do kraja XIX vijeka.⁴

Vulgarni latinitet dalmatinskih ostrva i gradova razlikuje se od latiniteta u unutrašnjosti Balkanskog poluostrva kao i od latiniteta Apeninskog poluostrva. Postoji mišljenje da starodalmatski spada u istočnu grupu romanskih jezika koja bi na taj način obuhvatala dako-rumunski, južno-rumunski i starodalmatski jezik.⁵ Starodalmatski se, po Bartoliju, dijelio na dvije varijante: sjevernu sa centrom na Krku (*veglioto*) i južnu (*dalmatico di Ragusa*) od koje su se očuvale svega četiri riječi.⁶

Karakteristike sjeverne varijante starodalmatskog jezika su diftongacija naglašanih vokala *nepotem* > *nepaut*; *crucem* > *crauk* itd. zatim neizvršena palatalizacija velara ispred palatalnih vokala npr. *cena* > *caina*; *gelato* > *ghelut* itd.

Morfološke promjene dalmatskog porijekla nijesu se održale u govorima u Dalmaciji, dok postoji veliki broj fonetskih promjena koje su preko starodalmatskog jezika nesumnjivo prešle u naše južne dijalekte. Najstarije posudjenice, znači, vode porijeklo iz balkanskog vulgarnog latiniteta.

Drugi period prodiranja romanizama bio bi tzv. "dalmatski period". Ovdje ćemo se podsjetiti na Skokovu konstataciju da se romanski govor u ovom periodu razlikovao od grada do grada. Drugačiji je bio u Dubrovniku nego u Kotoru, npr. u Kotoru je ozvučavao labijale i dentale koji su se u Dubrovniku muklo izgovarali. Ono što je za sve karakteristično su dalmatinski relikti (ostatak sačuvan iz davnih vremena), u kojem je očuvan izgovor velarnih suglasnika *k* i *g* ispred palatalnih vokala *i* i *e*, zatim čuvanje latinske grupe *kt* i *pl*, i prelaz latinske grupe *-ti*, *-te* koja je pred vokalom dala č (lat. *petium* u značenju komad –peča).

Veoma je teško odvojiti posudjenice mletačkog porijekla od posudjenica toskanskog porijekla koje od XIII vijeka prodiru na našu obalu. U XV i XVI vijeku romanski element iščezava pred naletom slovenskog življa. Medjutim početkom XVI vijeka gotovo čitava Dalmacija (sem Dubrovnika) pada pod vlast Venecije i proces potpune slovenizacije dalmatinskih gradova biva usporen i odložen sve do XIX vijeka.⁷ Romanske posudjenice pripadaju gotovo svim gramatičkim kategorijama. Medju njima se nalazi najveći broj imenica, jer se one najlakše pozajmljuju, a i njihov broj u jeziku je najveći. Najmanje su zastupljene zamjenice i brojevi koji se i najteže prenose iz jednog jezika u drugi. Uzimajući u obzir veoma važnu činjenicu i prihvatajući je kao neospornu, da su svi granični jezici međusobno u kontaktu i da pojam "čist" jezik ne postoji, možemo sa sigurnošću tvrditi da su posudjenice apsolutno obogatile naš jezik. Italijanski jezik i mletački dijalekat su na ovim područjima bili jezici kulturnog, ekonomskog i političkog prestiža. Prvu studiju koja se bavila isključivo problemom romanskih posudjenica napisao je Kurelac.⁸

Proučavanjem ovog problema bavili su se Budmani, Šuhart, Zore, Maretić, Bartoli, Rešetar, Skok, Barić, Miletić, Maverica, od lingvista novijeg vremena Taljavini, Aleksić, Tomanović, Deanović, Jernej, Vinja, Muljačić...

Romansko-slovenska simbioza na Jadranu je veoma značajna za izučavanje problema jezičke interferencije. Prema Blumfildovoj klasifikaciji jezičkog posudjivanja, prelazak romanskih riječi u slovenske govore na Jadranu bio bi intimnog tipa.⁹ Sve češće se javlja bilingvitet, s tim što jezik kuće, porodice i poezije postaje slovenski, a jezik administracije i kulture ostaje venecijanski ili italijanski.¹⁰ Načinjeno je nekoliko stručnih distinkcija, npr. između složenog i koordiniranog bilingvizma, na osnovu toga koliko bilingval gleda na dva jezika kao na semantički podudarna ili nepodudarna, između raznih metoda učenja dva jezika, npr. istovremeno u djetinjstvu ili putem institucionalizovanog podučavanja, i između raznih nivoa apstrakcije na kojima funkcionišu jezički sistemi - s tim što se dvojezičnost razlikuje od bidijalektizma i diglosije.

Od posebnog je značaja kako se u proučavanje dvojezičnosti uklapa analiza društvene, psihološke i nacionalne problematike - kao što su društveni status raznih jezika i njihove uloge u određivanju pripadnosti govornika pojedinim etničkim grupama.¹¹ Najstarije posudjenice vode porijeklo iz balkanskog vulgarnog latinizata.

Drugi period bio bi tzv. "dalmatski period". Riječi koje su u tom periodu prodrle u govor naše obale, a često i daleko u zaledje, razlikuju se od mjesta do mjesta po izgovoru, jer, kako smo naveli, dalmatinski Romani nijesu govorili na isti način u svim gradovima i na svim ostrvima na istočnoj obali Jadrana. Romanski govor u Kotoru razlikovao se, po Skoku,¹² čak i od romanskog govora u susjednom Dubrovniku, i po tome što je, npr. ozvučavao labijale i dentale koji su se u Dubrovniku muklo izgovarali. Tako se u Herceg Novom prekrivač zove *korbàtuo* ili *kobàrtur*, a u Dubrovniku *krpàtur* (lat. *coopertorium*).

U studiji “*Jezici u kontaktu i jezičko posudjivanje*”, Rudolf Filipović navodi sedam načina kojima mogu da se klasificiraju posudjenice u jednom jeziku.

To su:

1. alfabetski način klasifikacije,
2. prema predmetu,
3. prema vrstama riječi,
4. prema gramatičkim nivoima,
5. po stupnju i načinu integracije,
6. prema tome koliko su poželjne i potrebne,
7. prema govornicima koji ih unose i njihovim stanovištima.¹³

Veliki broj imenica koje su iz romanskih jezika i dijalekata apeninsko-balkanske aree prodrle u govore u Crnoj Gori dijelimo na apstraktne, konkretne i tehničke imenice. U materijalu koji smo pronašli ima veliki broj apstraktnih imenica, koje su po Taljaviniju, najznačajniji pokazatelj uticaja stranog jezika u toj kategoriji riječi. Takve su imenice: *ambicijun, ambundanca, angarija, beleca, bravura, dezgracija, delicija, dešperacija, divertimenat, diferenca, dišiplina, đentileca, favor, falsitad, faštidija, finta, forca, furija, gadarija, galijoština, galijot, gloriya, graveca, gracija, gušt, invidija, kapric, karitad, kvalitad, komišijuni, komplimenat, kofidenc, konfužija, korađ, košenca, krijanca, kurijoština, malicija, mankanca, memorija, mižerija, mirakuo i mirakul, nefal, novitad, opinijun i openijon, pacenca, pedanca, perikuo i perikul, porkarija, prezenca, preša, prova, rabija, regula, remedij, rigvard, rišč, skandala, skuža, sorta, superbija, šekanca, šest, šokeca, štirpa, šćapinada, tremarela, užanca, žvelteca, vicija* itd.

U konkretne imenice spadaju nazivi biljaka, životinja, djelova tijela, kao npr.: *amotin, armelin, balančana, belaluiđa, cuketa, čempres, čerošpanj, česmin, garonfo, gličina, kaka, kaladindija, kamomilja, kapula, kostanj, koščela, kukumar, leandra, lubardeška, mandžurana* itd., (biljke), *bakila, batokljun, bekaca, biša, cip,*

faganel, faraunka, frzelin, gardelin, intuša, kanarin, kimak, kunjer, lugarin, pantegana, papagalo, rodula, rondun, šimija, škarambeč, škrpijun, tarantela, verdun itd. (životinje), bafi, cjera, coto, faca, goba, stomak, skeletro, škina, špale, tempre, turin, itd. (tjelesne osobine i djelovi tijela).

Iz oblasti tehničkih posudjenica medju imenicama naveli bismo nekoliko primjera iz pomorske terminologije i brodogradnje u kojoj je romanski uticaj posebno došao do izražaja na čitavoj crnogorskoj obali a i šire.

To su: *avarija, ankora, armiš, arseno, asta, bark, barka, barkaca, bitva, bjaka, bova, bokaporat, bragoc, bradžera, bum, busula, bucel, buškarijola, catara, cima, diga, femena, fersa, flok, gavitelo, gambet, gambuža, gančin, gaša, gindac, gondula, gumina, guc, jarbuo, kadena, kavobanda, kajić, kalafat, kaldaja, kaodifero, kolumba, korba, krka, kuvjerta, lamarin, lanterna, lantina, leut, madjer, mulo, nava, nostromo i noštrom, pajet, pajuo, panduo, paramezo, paranak, pasara, patarac, pegula, pik, pjataška, pjombadura, porat, provjez, randa, sartije, senj i senjo, skandalj, stela, stupa, šešula, škaram, škaf, škver, škota, štiva, štrop, tercarol, tiradur, trabakula, trinka, vinć, vrgola itd.*

Veliki je broj opisnih pridjeva romanskog porijekla iz svih oblasti prodro u govore u Crnoj Gori: *arajdan, ambicijož, antipatik, atempan, bastan, denjož, đeloz, đeloz, đentil, edukan, falac, fin, grintav, ingord, kapac, kapricijožan, komodan, konten, koradžoz, kočut, krijan, kurijožan, lućid, malicijož i malicijožan, mižeran, mirakulozan, nervoz, ombrož, perikulozan, pinjav, pratik, preciz, skandaložan, superab, švacan, šempijan, šesan, škembav, šokav, šporak, štipid, timid, ultimi, žbandan, vicijan i mnogi drugi.*

Nijesmo zabilježili nijednu zamjenicu koja je ušla iz romanskih jezika u crnogorski govor. Brojeva smo takodje veoma malo zabilježili i to najčešće u prenosnom značenju: *trentuno* "veliki strah ili neki drugi psihički poremećaj vezan sa strahom".¹⁴

U igri prstima zvanaj cikva brojevi se izgovaraju na italijanskom i venecijanskom: *uno, due, tre, kvatro, cikve, šije, šete, oto, nove, tuti.*

Mogli bismo da uvrstimo u brojeve i staru romansku posudjenicu, pridjev dupli u značenju « dvostruk » koji čuva latinsku suglasničku grupu -pl- i koji se veoma često upotrebljavao, zatim imenicu duzina u značenju “dvanaest, tuce” i kvarat “četvrt” koja se najviše upotrebljavala u označavanju mjere.

Medju romanskim posudjenicama koje pripadaju glagolima ima ih koje označavaju radnju ili zbivanje, kao i stanje ili osobinu. Glagoli koji označavaju radnju:

djustat, dzontat, fetat, filat, fišćat, fikat, fregat, fruštat, fulat, fumat, gančat, gratat, izmaćat, ingropat, inkolat, isat, kalat, kalumat, kapunit, karocat, katramat, kacotat, lavurat, laškat, livetat, limat, luštrat, maćat, nagrešpat, ogrančat, opetat i apetat, fregat i ofregat, šugat i ošugat, paližat, parićat, patinat, piturat i pituravat, pripetat, pumpat, raženat, raspaćat, raspalankat, rašpat, rinforcat, saldat, skalat, sumprešat, šegat, škanjat, škafat, šolat, šplanjat, zavidat, zapatat, zbrišat, žbandat, vernižat itd. Glagoli koji označavaju stanje ili osobinu: *deventat, dešperat se, fidat se, figurat, godit, impampanat se, indivinat, kapricijat se, konferit, kostumavat, meritat i miritat, namurat se, prošperat, rasenjat se, rasfreškat se, refat se, somiljat, štufat, uskoćutat se* itd.

Od nepromjenljivih riječi najviše ima priloga:

alabona, alabraceta, alamaka, alavija, almeno, anci, apena, apošta, deboto, delongo, destezo, dreto, djusto, insoma, intanto, lišo, neto, prešapoko i pašapoko, šotobraco, šćeto, šubito tondo, treso.

Od predloga zabilježili smo predlog *kontra*.

Sveze su: *donke, ma, nijanka i nijanci*, a uzvici: *adijo!, ajbo!, ajme!, altroke!, atento!*

Klasifikaciju prema predmetu ili klasifikaciju po djelatnostima, Filipović istice kao veoma značajnu lingvističku operaciju, jer upravo njome mogu da se osvijetle društveni aspekti bilingvizma.¹⁵

Analizirajući posudjenice po predmetu odmah ćemo uočiti veliki broj apstraktnih termina, naročito onih koji se odnose na čovjekove duhovne osobine, zatim veoma bogatu pomorsku terminologiju, ribarsku terminologiju, kulinarstvo, gajenje subtropskih biljaka, sudsku i administrativnu terminologiju, termine koji se odnose na nošnju i odijevanje i na razne zanate (krojački, cipelarski, instalaterski itd.). Isto tako postoji i veliki broj termina iz oblasti medicine, čovjekovih tjelesnih osobina, gradjevinarstva i arhitekture, posudja i pokućstva, igara, nekih životinjskih vrsta, škole, vaspitanja itd. Sve to ukazuje na činjenicu da je stanovništvo uzelo od te kulture one termine koji su mu nedostajali u njegovoj najprije stočarsko-nomadskoj, zatim zemljoradničkoj i na kraju, pomorskoj i urbanoj fazi.

Medju apstraktnim terminima najznačajniju grupu sačinjavaju termini koji govore o duhovnim osobinama i osjećanjima čovjekovim:

avaricija, avizan, adatan, arajdan, ambicijož, ambicijun, antipatik, beštija, brontuljat, bumbižat, cukun, čarlatan, čutuk, čakulat, čakulon, dezvijan, dezvijat se, denjož, denjat se, destregadur, destregadurica, deferent, dešperadun, dešperat se, dešperan, dešperacija, djeloz, djentil, djentileca, ebet, edukan, falac, falcitad, famozan, farabut, faflata, faštidižozan, fin, furbo, furijož, galijot, galijun, galjuf, ganco, grev, grintav, izvampijo, izvampit, imbecil, inabile, invidija, ingord, inkrepit, infišan, kalaš, kalašit se, kampijun, kapac, kapricijožan, kapric, kapurijun, kebara, kebarina, komodan, konten, koradj, koradjoz, kočut, košenca i kušenca, krijan, krijanca, kurijožan, kurijožat, kurijoština, lajona, liber, lunat, lućid, luštar, malicija, malicijožan i malicijož, memorija, merlin, nervoz, nešesan, ombrož, ombrat se, oridjino, ofendit, pacenca, pedanca, perikulozan, petegula i petegulona, pinjav, pinjo, pratik, preciz, rabija, rabijožan, rasenjati se, rešpekt, rigvard, rimbambiškati, somiljati,

superab, superbija, superbijožan, švacan, švogat se, šekavat, šekadur, šempijan, šempijo, šesan, šest, škembav, šokav, šoko, šparenjož, špirotož, špicaskandali, šporkaćun, štrambo, štriga, štuf, šćapin, teštard, timid, tintilin, tremarela, trentuno, uskoćuatat se, ušestan, ušestat, ušuštrit, zamaštrakat, zamiritat, žbandan, žmorfijat, ivica, vicijan, vicijat.

Imenice koje označavaju apstraktne pojmove veoma bliske stvarnim pojmovima : *ambundanca, angarija, bravura, bulikan, dezgracija, delicija, despek, divertimenat, diferenca, dišiplina, favor, faštidiya, figura, fila, finta, forca, furija, gadarija, galijoština, gloriya, godimenat, graveca, gracija, karitad, kastižija, kvalitad, kofidencan, konfužija, luna, mankanca, mezarija, mižerija, mirakuo i mirakul, momenat, novitad, opinijun, perikuo, pjaćer, porkarija, regula, remedij, rišč, skandala, kareštija, škuža, sorta, šekanca, škerac, škureca, škuribanda, škurina, šokeca, štirpa, štrapac, štrapacada, štrigarija, šćapinada, užanca.*

Tu spadaju i glagoli kretanja : *alontanat, bižigat, dolampat, impjantat, ispeškat, kumpanjat, mainjat se, partit, parćivat, pasat, pasavat, prešit, roncat, rondat, sambisat se, skapulat, škampat, škivat, šparit, vardat, vižitat.*

U drugu grupu riječi koju smo klasifikovali po predmetu svrstali bismo najprije riječi koje se odnose na ljubav i udvaranje, a zatim na psovke.

Riječi koje se odnose na ljubav i udvaranje: *amurižat, apuntamenat, beleca, kavaljer, kortedjat, kortedjatur, nemurat se, oćada, pjantat, vagidjat.*

Psovke: *beštimađur, beštimat, beštimija, oštija, sakramentat, salundat.* Upotrebljavaju se i čisto italijanske psovke kao npr. *orko dijo (it. porco dio)* gdje uočavamo otpadanje početnog *p*.

Iz oblasti kulture i umjetnosti na prvom mjestu je muzička terminologija:

armunika, atakat, banda, kantadur, kantat, kanconeta, marća, mužika, mužikant i mužikanat, pjano i pjanoforat, štonat, tambura, tamburin, (koristi se i u prenesenom značenju “veliki stomak usljed istaknute trudnoće”), trumbeta, vijolin.

Zatim pozorišna terminologija: *arlekin, bal, balat, burlat, deklamovat, komendija, krnevo, maškara, maškarat se, teatar, teatriit* (u značenju *galamiti*), *veljun* (najčešće u izrazu « *bal od veljuna* »), *antik, antikitad, figurin, foj, fotografat, lentrat, kvadar, lentra, štampa, šampat*.

Rodbinska terminologija: *kalk* u označavanju srodstva, prvi rođjak, drugi rođjak što je doslovan prevod italijanskog termina *primo cugino, secondo cugino*. Sve rodbinske veze sa muževljeve i ženine strane kao npr. *tast, zet* svode se na posudjenicu *kunjado, kunjada*. To se mnogo razlikuje od crnogorskog jezika u kojemu su tačno odredjeni i veoma precizno definisani rodbinski odnosi, što je odraz tradicije i čvrstih veza koje traju i danas u porodici. Naišli smo i na starije romanske posudjenice: *familja, dondo, kumpra, i none, nono* u značenju “*djed, baba*”..

Odredjeni broj posudjenica su iz oblasti škole i vaspitanja. Tu terminologiju je Musić podijelio u tri grupe: “ U prvu grupu bismo svrstali vrste škola i nazive nastavnog kadra i učenika, u drugu školski pribor, a treću rad u školi.”¹⁶ U prvu grupu bismo svrstali sledeće posudjenice: *djinazija, koledj, meštrica, nautika, preparandija, profešur, školar, školarica*. U drugu grupu: *buštra, goma, indjstar, kalamar, kvadrat, lapis, libro, libreto, sugara, tabla, tablica, tinta, trijanguo*. Treća grupa: *legat, lumer, meleon, prolegat, riga, skasat, študijerat*.

Posudjenice koje se odnose na crkvu, religiju i vjerovanje uopšte. Dobar dio tih posudjenica pripada staroj grčko-latinskoj hrišćanskoj terminologiji koja se na Zapadu proširila u doba od IV do VIII vijeka naše ere, dok je u govore u Crnoj Gori prodrila u razdoblju od IX do XI vijeka. Najveći dio tih posudjenica je ušao u književni govor. Izvjestan broj njih se, pak razlikuje od uobičajenog književnog oblika. To su: *aldom, andijo, baldakin, dom, dumna, funero, funcijom, gvardijan, kalež, kandalora, kandjelo, kantadur, kapsa, katafalk, kašeta, kolendisat, korizma, korota, korotovat, krizma, lemozina, leturdjija, lorgo, lumin, novena, otpondžavat,*

parokija, paroko, predika, predikat, providenca, procesija, raspondžavat, remeta, sakramenat, sakristan, sakristija, sotona, torac, velja.

Nailazimo i na posudjenice koje se odnose na plemićke titule: *konte, konteša, princip, principesha*, zatim posudjenice za oslovljavanje *meštar, sinjorina, šjor*.

Posudjeno je i nekoliko termina za označavanje boja: *brun, ćenere, ćar, ćeleste, kolur, lila, opak, škur*.

Geografija, meteorologija i turizam značajno su zastupljeni među romanizmima u Boki.

Neke od njih su i danas često u upotrebi: *banjat se, djita, furešti, spjaža, stadjon i stadjun, vijadj, vijadjat*, zatim kalendarski termini u kojima se direktno osjeća uticaj romanskog oblika npr. *data, setemana, ura*.

Ostali geografski i meteorološki termini: *ambis, arija, banda, buligat, dezertio, fora, freško, fulmin, grota, kaldura, kaštel, kontija, lampat, montanja, ocejan, pedenca, pentar, ponta, raščarat se, rebumbavat, ripa, stendit, stendilo, šipun, špilja, uragan, uskaronjat, ustadjunat se, zakaronjat, zalampat, dzipa, vala*.

Romanski termini koji se odnose na igre: *balota, balotat, balun, buvel, bruškete, cikva, dišpar, frnja, lot, lotarija, opeljužat, opuljat, ošponde, partida, penj, profulat, rebate, rebatit, šije, šete, šteka, tombula, tombulat se, tuti, uvenjat, popica*.

Italijanski jezik je bio jezik sudstva i administracije.

Ova oblast je jako bogata posudjenicama: *aviz, adbokat, aredovi, arest, arestovat, afidevit, ašešur, aškoltant, baketa, bulentin, buleta, dacija, dezreditat, dekretan, deredjit, decima, dikjarat, direktur, dogana, dota, dukal, djenerala, djurat, eror,fed, filanac, gabela, gabelot, guveran, guvernadur, guvernat, impjeg, impjegat, impjegat se, intavulat, kancelijer, kverela, katabuj, kapo, komeš, kompromeš, komun, komuna, komunica, komunitad, konsul, kontrat, kontratat, konfin i kuvin, konfinat, ličenca i licencija, madjistrat, mrgin i mrginj, multa, nota, notar, obleg, oblegat, oblegavat, orden, ordenat, oficijo, partićela, pasaporat, patafija, pensijoner, petecijun, pinjurat,*

podeštat, polica, policijot, pratika, pratikat, pržun, pretur, providur, prokuradur, prokura, prokurat, propošta, pulicija, reditat, redovi, redjistar, reklamat, rićevuta, ronda, sekvestar, sekvestrat, sentencija, stat, stima i štima, stiman, stimat i štimat, stimadur i štimadur, sudit, suspendit, škrivan, športel, špulj, štatut, štimadurica, tavular, tastamenat i testamenat, taša, tribuno, užufruto. Posudjenice iz oblasti poštanske službe: *impoštat, pak, bul, bulat, impaketat, poštjer, razbulat, sindželat, telefonat, telegrafat, timbar, timbrat, zabulat.*

Posudjenice iz oblasti bankarstva, trgovine i saobraćaja su takodje mnogobrojne: *akonto, akordat se, asikurat, asikuracija, banka, dakordo, garantit, izboršat, izbruškat, imbrujat, imbrujun, inkanat, intrada, kalkulat, kambijala, kaparat, kapito, kaša, konat, kontat, muzina, profitat, rendit, skontat, soćitad, šparat, šparenjat, ušparat i zašparat, cekin, dukat, dupija, fjorin, lira, lira štrlina, munida, napulijon, patakun, solad, taljer, adjente, antrikule, abonat se, abonent, aventor, bala, banak, baratat, bekarija, betila, cedit, fatura, kol, komarda, konsum, kontrobanat, kontrabandat, kontrabandjer, kostat, lokanda, magazin, manifatura, oštarija, peškarija, provižijun, provišta, refuže, rešto, saket, sakjera, skurit, spačat, spenza, spendžat, sumat, škartoc, tara, furgon, kalešin, kar, karoca, štacija, vagun, centimetar, decimal, bolanča, barijo, grad, gradacijun, kvarat, kvarta, kvintal, konata, litra, paš, peda, piz, pizat, star, tonelata, unča.*

Vojnička terminologija koja se iz Italije u XVI vijeku raširila po čitavoj Evropi prodrila je u govore naše obale iz dva pravca: direktno preko mletačkog i italijanskog i indirektno preko Austrije. Nesto od te terminologije dobili smo čak i preko francuskog, naročito izmedju dva svjetska rata. To su: *adjutant, alarm, alarmat, artiljerac, artiljerija, bajunet, balestra, bandjera, bataljun, bersaljer, bombardat, brigadjer, dezarmat, dekoracijun, djenero, džandar, džandarmerija, forteca, kazerma, kanuo, kapetan, kapuro, karabinjer, komandjer, koprifoko, leva, lumbarda, lumbardat, maškuo, militar, mina, minat, mića, mušketa, mušketat, oavancat, polverjera, postodibloko, ronketa, soldat, srzente, telente, tir.*

Ribarska terminologija na Jadranu uopšte obiluje pozajmljenicama iz romanskih jezika. O uzrocima te pojave pisao je Petar Skok.¹⁷

Ovdje ćemo navesti posudjenice koje se najčešće upotrebljavaju.

Nazivi za ribe: *arbun, arburet, bakalaj, barbut, brancin, bukva, cipol, dragana, dulfín, djustra, fanfan, barakula, figa, gávica, gavun, gericá, gera, gruj, igljun, inćun, kantor, kanja, kanjac, kerna i kernja, krap, labra, labrun, lancarda, lica, logrnja i logrinja, lokarda, luc, lucerna, menula, mol, morina i murina, mrmora, ombra, orada, orfan, pagar, palamida, pas špadun, peguljera, perka i pjerka, peše špada, pešikan, pic, raža, rombun, saopa, sarak, sardela, sardun, sklać, švoj i sfoj, šampjetro, škarpina, škombar, škoranca, šnjur, špar, šparić, storijun, šćepa, škaram, trilj, tunj, ukljata*. Glavonošci: *sipa, uliganj*. Mekušci: *datula, kaparoca, lumpar, marikla, mušlja, ostriga, palastura, prpor*. Rakovi: *gambor, grancikula, jastog, karlo*. Dupljari: *kacmarin, koralja, šponga*. Ribarski pribor i alat i načini ribarenja: *abrum, abrumat, buc, fang, fildešpanj, franžata, gavunara, granfarola, kalada, karola, kačat, lanca, lega, maestra, muljača, naneskat, neska i njeska, okaštrit, osti, parango i parangal, paštela, pendula, pendulat, peškarić, popunica, pošta, premula, prenjekat, rampin, rićak, salamura, šabaka, švorcin, trakta, tunja, ulignjara, volega*. Djelovi ribe: *brenke, butarga*.

Imena životinja, isključujući ribe koje smo naveli, odnose se u većini slučajeva na egzotične životinje i to prvenstveno pernate: *batokljun i patokljun, bekaca, cip, faganel, farunka, frzelin, intuša, kanarin, lugarin, paun, pašarela, pulaštra, rodula, rondun, verdun*. Sisari su zastupljeni sledećim nazivima: *biza, bizin, kunjer, makako, mula, pantegana, šimija*, dok smo kod gmizavaca zabilježili samo tri imena: *tarantela, tatruga, vipera*. Insekata ima nešto više: *bakula, šgril, kumak, pjatula, škarambeč, škorpjun*. Nekoliko posudjenih termina odnosi se na lov: *baketina, bošket, kempa, rećam, rećamat, veska i višč*. Termini koji se upotrebljavaju u lovu vatrenim oružjem naveli bismo: *balin, kapsuo ili kapsula*.

Bogata romanskim posudjenicama je pomorska terminologija na čitavoj obali. Većina termina koji označavaju tipove plovnih objekata pripada riječima romanskog porijekla: *bark, barka, barkaca, bragoc, bradžera, brigantin, catara, gaeta, galija, gondula, guc, dragamina, kajić, kanot, karavela, leut, mauna, nava i navao, pasara, pjataška i pjateška, stela, škuna, torpedinjera, trabakula, traget, trirema, vapor, vaporet, vašijo*. Djelovi broda i brodski pribor: *ankora, argan, armiž, asta, barbeta, bitva, bjaka, bova, bokaporat, bum, busula, bucel, buškarijola, cima, ciminjera, dreca, djenovez, femena, fersa, flok, gabina, gavitelo, gambet, gambuža, gančin, gaša, gindac, grativ, grop, gumina, jarbuo, kavija, kavobanda, kadena, kaldaja, kaodifero, karag, karoc, kolumba, korba, krka, kuvjerta, lamarin, lanterna i laterna, lantina, madjer, pajet, pajuo, panduo, paramezo, paranak, patarac, penuo, pik, pjombadura, provjenz, randa, sartije, senj i senjo, senjalet, skandalj, šešula, škaram, škaf, škota, štiva, štrop, tercarol, timun, tiradur, tiramola, trinka, verguo, vinč, virgola*.

Plovidba: *abandon, abriv, abrivat, avarija, akoštat, ankorat, apiko, arazo, armat, armižat, burdižat, derivavat, deskapelat, gvardija, imbando, imbarkat se, isekat, kargat, komandat, kontrapjezat, krcat, largat se, largo, mainat, manovra, manovrat, molat, navigat i navegat, navigacijun, odlargat, orcat, podjat, prekargat, regata, regatat, remuč, remučat, rota, salpat, skandaljat, surgat, šijat, štivat, tercarolat, timunat i timunavat, tragetat, virat, vogada*. Komandni kadar i posada: *amiralj, armadur, curma i surma, ekipadj, komandanat, mariner, mrnar, noštrom i nostromo, patrún, pilot, principal, sekondo, timunjer*.

Luke i brodogradilišta: *arseno, diga, kalafat, kalafatat, mandrač, mulo, pegula, pegulat, porat, portofranko, riva, stupa, škver*. Geografski i meteorološki termini u pomorstvu: *defora, fortuna, furijal i furijan, furijanet, grego, grekolevanat, kalmat, kulaf, kurenat, lebić, lebićada, levanat, lembro, majstral, majstralun, mareta, nevera i neverin, obunacat, oštrijal i oštral, pulenat, refun, seka, slembat, šijun, šilok, školj, škontradura, šugavela, tramontana i tramuntana, zabunacat*.

Ostali termini iz pomorstva: *fero, marina, matrikula, košta, patenta, patrunižat, stelan, stelat i štelat.*

Skok piše da “ jadranski Sloveni dolaze u doticaj sa jadranskim Romanima ponajprije u ribarskim naseljima” i za to je “ najjači dokaz ona terminologija koja se odnosi na ribarsku kuhinju, na kuhinjski alat, na jela itd. što se u njoj priugotovljavaju.”

I u Crnoj Gori se kuhinja zasniva najvećim dijelom na staroj rimskoj kuhinji, a djelimično, naročito kada se radi o kolačima, na francusko-italijanskoj kuhinji iz XVIII vijeka, tako da je kulinarska terminologija u tom kraju šarolika i po postanku i po vremenu prodiranja. Jela: *beškot, brodet, djelatina, fadžola, fritalja, fritula, galeta, grez, kaštradina, kulin, marinada, menestra, mušljada, njoke, palimbrod, panada, paštašuta, pašticama, pogača, polpeta, pršut, rižot, salam, salsa i salca, saur, supa i zupa, škanata, tripe, žgvacet.*

Vrste tijesta: *biguli, fidelini, lozanji, makaruli, pašta, špageti, šupijoti, tajadele i taljatele, zanzarele.*

Djelovi životinja za pripremanje u kuhinji: *bržola, kosica, košet, koštoleta, ombuo, panceta, štrakulo, tripa.*

Slatkiši: *beškotin, budim, cukar, ćikulata, dželat, galetica, gomete, karuklje, kodunjada i kotonjada, krema, krokanat, mantala, mendulata, mermelada, oblanda, pandešpanj, pinca, priganica, rozata, roštule, šavojada, torta.*

Začini: *kanela, rusata(ostika), specija.*

Alkoholna i bezalkoholna pića: *bevanda, kapucin, kafa, lambek, lemunada, marena.*

Ostali termini iz kuhinje: *bokun, bonkulović, broštulat, bumbit, džonta, feta, feca, fraja, frajat, frajatur, frešak, freškin i freškinac, fundač, gulozan, gulozarija, gulozeca, guloština, ispaštročat, ispeštat, isfetat, kvadret, kvadrole, kvadrun, konča, končat, legum, lešat, lešo, manča i mandža, marena, marendat, marinat, mištura, murga, natočat, panatika, panet, panjoka, papica, pasirat, pašticerija, paštroć,*

peštat, pjatanca, prigat, rankotav i vrankotav, raškvarat, sapur, simule, skurlat, sufrit, špikat, šug, šuknut, šufigat, šuštanca, šuštanca, toć, toćat, tratamenat i tratimenat, tratanca, tratat, uzvištat se, uzvrankotat se, upaštroćat i zapaštroćat, žbatit, verdura.

Terminologija koja se odnosi na kuhinjsko posudje i pribor za jelo takodje je najvećim dijelom romanskog porijekla: *arkuo, bićerin, bokar, bombonjera, botilja, botiljun, boca, bocun, broka, bronzin, bruštulin, cukarjera, ćikara, demižana, fornijo, frambuo, forma (za pravljenje torti), frutjera, gaveta, galun, gambela, gvantjera, got, gradele, gratakjer, imbričić, kača, koguma, kupa i kupica, kućarin, lazanjur, lama, lopiža, mezarola, mortar, pantaruo, pašabrod, pinjata, pirlija, pirun, pjadela, pajadinela, pjat, pjatin, pot, pošada, pržulin, prosulja, romjendža, sić, supjera, škudela i škudjela, terina, teća, žara.*

Postoji veliki broj biljaka sa nazivima romanskog porijekla koje se upotrebljavaju u kuhinji kao začini ili za spremanje jela, ali čiji je osnovni naziv vezan za njihovu vegetativnu funkciju. Aromatične biljke i začini: *aniž, ašenac, dešpin, kamomilja, lincura, mandžurana, maštika, morač, papar i pever, ruzmarin i rusmarin, šena.*

Povrće: *artičok, balančana, biž, blitva, brokule, cuketa, čivora, čipula, kavul i kaul, kapar, kapula, kukus i kukuz, kukumar, loćika, pamidora i pomidora, petrusin, pipun, por, ravel i ravanjel, radić, salata, selen, škalonja, šparoga, špinać, verzot.*

Zrnaste biljke: *kanapa, mertin, orzo, oriz, škarijola.*

Voće: *armelin, citron i četrun, datula, kaka, kostanj, koščela, lubardeška, menduo, murva, muškaticica, muškati (orah), naranča, nješpula, praska, žižule.* Vrste vinove loze: *bioka, kalavrija, muškatiyo.*

Ukrasne biljke: *amirin, belaluidja, bosioak, bus, čerošpanj, česmin, dalija, garonfo, gličina, kampanela, leandar i leandra, margaritela, palma, šemprevin, tamariš i tulipan, vijojla i vijola, vrbena.*

Četinari: *ariš, čempres, pinjul.*

Žbunje: *brnjistra, brula, kaladindija, žukva*. Ostali vrtlarski termini: *arła, boket, bošak, banjafjor, djardin, djardinjer, frut, kaštrit, mufa, pampala, planda, razina, revušit, špica, trap*.

Arhitektura i gradjevinarstvo bili su veoma razvijeni na Apeninskom poluostrvu. Negdje na početku XVI vijeka terminologija iz te oblasti italijanskog porijekla raširila se po čitavoj Evropi i prodrła je u književni jezik, posrednim putem, preko Beča i Pariza.¹⁸ Medjutim, u sjeverozapadnu Boku, terminologija iz te oblasti prešla je najvećim dijelom neposredno, tj. direktno iz italijanskog jezika ili iz starih dalmatinskih govora. Evo riječi koje smo iz te oblasti zabilježili: *armadura, baladur, banj i banja, baraka, bašimenat, belauštra, belveder, bistjerna i gustjerna, buža, cimenat, cimentat, depožit (rezervoar), dispenza, dumideca i umideca, ferijada, fogun, fogjera, fontana, fosa, fumar, fundamenat i podumjenta, funjestra i punjestra, gradin, grilja, gurla, inkartat, intjerica, kavaleta, kamara, kampanjuo, kantinela, kapunjera, kolona, komestura, komin, komod, kondut, kono, konoba, koridor, korniž, kužina, kuneta, maškulić, mezomural, medzanin, mulagin i molegin, mural, okartat i zakartat, opiturat, padiljon, palac i palača, panjega, parapet, pasadj, pat, perguo, persijana, pižuo, pjan, pjaca, ponat, panatapija i pontapin, pontapjelat, pontelat i pontelavat, portela, portik, portun, posaližat, počuo, poškaljat, poškuretata, profundat, ramazin i romazin, raštelada i raščelada, raštio i raščela, svoltat, skale, skalin, skalinada, sovrnja, solar, šala, šantarela, škalja, škafa, škvadra, škureta, škura, šotopozan, štanga, štica, štuk, štukat, šufit, taraca, taracat i potaracat, teler, tigla, tinel, tora, travatura, trapanat i protrapanat, trapozan, tumbin, umidan, umidat, veltrina, veranda, volat*.

Pokućstvo je zastupljeno brojnim posudjenicama koje vode porijeklo iz govora Apeninskog poluostrva, kao i nekim posudjenicama koje su prešle iz francuskog preko venecijanskog (npr. *komo, tremo*).

U ovu bismo grupu svrstali i rublje, pokrivače, kuhinjske krpe itd.

Pokućstvo: *armarun, banket (klupica), bekuć, bonagracija, branda, čerožina, dubljer, kajin, kanape, kandaljer, kantuno, karjega, kašun, komo, komonćin, komostre, konjestar, kofjer, kočeta, kredenca, kušin, lavaman, lampa, lata, latica, laštra, lukjerna i lukjernica, lumjera, mistijo, mobilja, mokete, moškjera, napa, petroljera, pilo, pipa, pitar, pišarola, poltrona, psiha, renćin, skandalet, skrinja, skritorijo, sumpreš,škaldin, škancija, škanj, škatula, škafetin, škovacjera, špina, špiritjera, štuva, šušta, tavulin, trapula, trepilj, tub, važ, vereta.*

Rublje: *intimela, kanavaca, korbatuo, koltrina, koperta, kušin, lencuo, pjumin, sakun, stramac, štraca, šugaman, tavalja, tavaljuo, tapić, trnalete, velenca.*

Bogata je takodje romanskim posudjenicama i terminologija koja se odnosi na djelatnosti i zanimanja. Medjutim, ima i izvjesnih veoma zanimljivih pojava na tom području. Gotovo čitava terminologija iz obučarske djelatnosti romanskog je porijekla, ali sam naziv za obučara je ili naš (cipelar) ili je posudjenica iz njemačkog (šuster ili šušter). Na sličnu pojavu nalazimo i u krojačkoj djelatnosti. Dok je najveći dio terminologije takodje romanskog porijekla, pa čak i naziv za krojačicu (šarta), dotle se za krojača upotrebljava naziv šavac i u novije vrijeme, krojač, dok se oblik romanskog porijekla šarto vec pocetkom XX vijeka gotovo sasvim izgubio.

Zanimanja: *bekar, butigjer, boja (najčešće u značenju "razbojnik"), djometar, fakin, fogista, indjenjer, kamarjer, kamarjera, kogo, lavandera, latar, magazinjer, madjordomo, makinist, marangun, peletar, pitur, saldatur, šarta, šarto, škovacin, špacakomin.*

Pribor i alati: *ašeta, bisak, borša, brandzol, bretuvela, brokva, buzarijol, bujuli, capin, capica, civjera, cap, djirandula, djirela, fagot, frusta, grespa, guvernal, intresalj i intreset, kavaleti, kantula, karatio, karijola, kastanjola, kacavida, kacarola, kacica, klokun, kola, konop, koram, kofa, kunj, liksija, lima, limica, luket, lula, malj, manega*

i manica, macola, maskarin, maskin, mistrija, morsa, muzarijola, paver, pala, palanga, palj, penel i penelo, pitura, pjombin, planja i šplanja, pumpa, rasketa, raspa, rebatin, redina, rinforac, rondula, sak, sepet, stelja, stilo i štilo, sega, segac, segun, sjola, skaljica, spag, spuzarijola, stanap, strapadur, talenta, talpun, vida.

Uključili bismo ovdje i neke termine koji se odnose na predmete za svakodnevnu upotrebu, kao i na rudarstvo i sirovine. Predmeti svakodnevne upotrebe: *britulin, bruskin, cigar, cigaret, cigarjeta, furmina, kanoco, karta, kartela, kartica, kartun, lampadina, makinja*, (najčešće u značenju "šivaća mašina"), *orlodje i olordje, ocale i ocali, patina, perlin, petroulje i petrolje*, (najčešće u značenju "gas"), *pontina, portafolj, sumporin i sumforin, sapnjulet, spirit, stelika i sterika, stikadenat i stikadent, tabak, tabakjera, takulin, temperin, tenda, ventula, valiza, zveljarin.*

Rudarstvo i sirovine: *bronzda, djes, galica, garbun, katran, kava, klak, klacina, klacinac i klacinak, klacnik, kogula, lenjam, letrika, mramor, ram, ruzina, ruzinav, stanj.*

Terminologija koja se odnosi na nošnju i odijevanje obiluje romanskim posudjenicama. Skok kaže da "romanski nazivi za odijela u dalmatinskim govorima jasno dokazuju da je onda kao danas postojala jaka tendencija imitacije gradskog načina odijevanja od strane seljaka".¹⁹

Vrste tkanina: *botana, cakonet, fustanj, kambrik, maroken, oceta, raz, rasa, tela, trlis, velud.* Obuća: *cavata, crevlja, galose, gondolete, pantofule, skarpun, stivale, stivalette, zepe.* Rublje: *baverin, bjankarija, bustic, fanjela, kalca, kalceta, maja, majica, mudante, peturin, redjipet, sotana.* Djelovi i vrste odijela: *abit, bareta, bluza, centura, cerada i incerada, djilo, faculet, fasa, kamizola, kamizot, kapelin, kاپison, kapot, klobuk, kolar, kolarin, kolarina, kolet, kotula, kruzat, kuda, mantelina, marinera i marinerica, montura, paletun, patentna, pelegrina, pelica, petarulic, polsi, polsin, salpa, skufija, spag, tirake i tirjake, traversa i travesa, zupet i zumpet, velada, veladun, vesta, vestit, volan.* Krojačka terminologija: *atilan, aceto, bordura, botun,*

buzeta, falda, faldun, feridzel, fudra, fudrat, galun, gamuf, gofat, gurdjela, izmendat, ingvazd, ingvazdat, inkavat, kampana, korda, kordun, krkor, lac, lastik, mendat, pjeta, ponat, progastat, rodulica, rokelj i rotela, sigureca, spijoda, sustina, talj, zamendat, zumba, zumbeta. Ostali termini koji se odnose na nošnju i odijevanje: *bagulina, binda, benda, borsin, bumbak, deskapotat, fjoret, infagotat, kanet, ligambe, lumbrela, lumbrelin, merlo, pec, peca, rekam, rekamat, roba, stracona, stracun, stuket, velo.* U ovu bismo grupu uvrstili i nekoliko termina iz frizerske terminologije: *bokule, fjuba, francete, frkadela, trece;* kao i izvjestan broj riječi za označavanje nakita: *bracolet, djelandra, kolana, manina, pantapet, perla, vera.*

Veliki je broj termina iz medicine koji su iz romanskih govora Apeninskog poluostrva ušli u naš jezik.

To je sasvim prirodno jer se radi o terminologiji koja se u srednjem i početkom novog vijeka širila iz Italije po čitavoj Evropi.

Znatan je broj termina koji označavaju tjelesne osobine i djelove tijela što je, uostalom, tijesno povezano sa medicinskom terminologijom.

I jedna i druga terminologija u današnje vrijeme iščezavaju usljed širenja zdravstvene zaštite i usljed sve veće medicinske prosvjećenosti.

Termini iz medicine, veterine, stomatologije: *afan, asistit, bronkita, bugance, cerot, cukarina, dentjera, febra, frandza, frandzav, frus, gargarizat, gastrik, glandula, gutunar, gucula, impak, impestat, kagarela, kal, karantin, karestija, katar, kolap, kolera, kolika, lavatin, lazaret, lisipera, marca, marcat, medig i medigo, medizina, ofrandzat se, ospedo, pirula, pjomba, i pjombavat, polac, pontura, portantina, purga, urgat, reuma, ricina, riceta, risipjera, salasat, sventrat, senjan, senjat se, sicija, skarlatina, spontat, subitana, sijatika, skopit, skrofule, spicarija, spicjer, stitikeca, termometar, tropika, zakankarat, vena, vrandza.*

Kozmetika: *ambra, kolonija, musc, namuscat(se), pengat, profum, profumat.*

Tjelesne osobine i djelovi tijela: *bafi, baset, bastardan, cjera, cotav, cotat, coto, combo, combulin, debulan, debuleca, debuo, delikat, didjerit, dret, dricat se, faca, fišč, fjak, fjaka, goba, gobav, gobo, gracijozan, kadaver, kalamari, kapuçon, karonja, list, mantrat (se), meskin i miskin, moro, mutav, okaronjat (se), omiskulat (se), peljuzat (se), raketav i rakitik, raca, respir, stomak, skeltro, skina, spale, straloc, tempa i templa, turin, vista, zvelat, zvelteca, ziganat.*

Pored navedenih posudjenica iz romanskih govora apeninsko-balkanske aree, postoji i veliki broj termina romanskog porijekla koje nijesmo mogli da svrstamo u upotrijebljene sheme. To su prije svega glagoli koji označavaju neku radnju, zatim neke riječi koje označavaju razne vrste otpadaka: *ćik, muć, šegadura, škart, šplanjadura.*

Prljavštinu: *maća, šporkarija, šporkat* itd...

Klasifikacija prema predmetu ili djelatnostima jos jednom je osnažila zaključke do kojih su došli mnogobrojni naučnici koji su se bavili problemima slovensko-romanske jezičke simbioze na istocnoj obali Jadrana, tj. da su nomadsko-pastirske a zatim zemljoradničke slovenske mase prilikom naseljavanja na dalmatinskoj obali ili, docnije, raznim migracijama iz unutrašnjosti Balkanskog poluostrva, primile od romanskih stanovnika obalnog područja najvećim dijelom one termine koji su im nedostajali...

Ta vječita težnja jezika da bude kompletan, da nam što više približi i pojasni svijet, prisutna je u svakoj riječi i u svim jezicima svijeta tokom cjelokupne istorije čovjekovoga razvoja.

A napor da jezik bude sazdan od svih vitalnih sokova svijeta ne osjeća se kao postupak, ali se doima kao rezultat...

Zaključak

Globalizacija danas predstavlja nekoliko izazova za kritičko razmišljanje. Tu je prvenstveno potreba za obradom velike količine različitih informacija i izvora te prepoznavanje i prevladavanje predrasuda koje mogu uticati na perspektive. Saglasni smo da se bez poznavanja prošlosti i istorijskih procesa ne mogu sagledavati savremena desavanja. Osim toga, može biti teško nositi se s nesigurnošću i dvosmislenošću jezičnih situacija i problema dok se još uvijek prilagođavaju i inoviraju rješenja. Kritičko mišljenje je sposobnost analiziranja, evaluacije i sintetiziranja informacija iz različitih izvora i perspektiva, njihove upotrebe za rješavanje problema, donošenje odluka i stvaranje učinkovite komunikacije. Takođe je važno održavati kritičku svijest o vlastitoj poziciji kao i etičkim i društvenim implikacijama vlastitih izbora. Globalizacija je proces povećanja međusobne povezanosti i međuzavisnosti među ljudima, kulturama i ekonomijama širom svijeta. Upravo u tom zajedništvu i jedinstvu saznanja i znanja je i najveće bogatstvo sadašnjice i modernog svijeta.

NAPOMENE-NOTES:

¹ Dr. Radomir Aleksić, *Rečnik stranih reči i izraza*, Prosveta, Beograd, 1978, 119.

² Pavle Ivić, *Srpski narod i njegov jezik*, Srpska književna zadruga, kolo LXIV, knjiga 429, Beograd, 1971, 5., kao i to da je "bez standardnog jezika nezamisliva suvremena kultura i materijalna i duhovna civilizacija bilo kojeg naroda". Dalibor Brozovic, *O ključnim pitanjima hrvatskog književnog jezika*, Sustreti, br. 6. Zbornik radova Susreta hrvatskih studenata u tudjini (1981-1985), Zagreb - Bochum, 1986, 137.

³ P. Skok, *Dolazak Slovena na Mediteran*, Split, Jad. straza, 1934, str. 18-25 i Dr Grga Novak, *Jadransko more u sukobima i borbama kroz stoljeća*, Vojno delo, Beograd, 1962, str. 15-36.

⁴ O problemima starodalmatskog jezika isp. M. Bartoli, *Das Dalmatische*, I-II, Wien 1906, zatim od istog pisca Dalmatico e Albano-romanico, Italia e Croazia, Roma, R. Accademia d'Italia, 1942, str.109-186; *Le tre basiliche di Ragusa e la coppia basilica ed ecclesia*, Zbornik iz dubrovačke prošlosti (Milanu Resetaru...), Dubrovnik 1931, str. 413-427, već citirane Skokove radove i Skokov prilog "*Dalmatski jezik*", Enciklopedija Jug. II, 653-5 itd.

⁵ P. Skok, *Osnovi romanske lingvistike*, I, 42 - 45 i *Guida d'Italia*, Dalmazia, Milano 1942, str. 46 - 48.

⁶ M. Bartoli, *Italia e Croazia*, str.120: "Il dalmatico per eccellenza e, da tempo, il romanico di Dalmazia. Comprende in primo luogo il veglioto, cioè il dalmatico della piccola città di Veglia,

---

nella più settentrionale delle isole dalmatiche. Poi il dalmatico di Ragusa, del quale conosciamo direttamente solo quattro parole. In fine i pochi relitti come ovrata, cioè le preziose reliquie che sono come incastonate nei dialetti croati e serbi della Dalmazia e anche nei testi latini e veneti delle sue città. Il dalmatico di Veglia si è spento alla fine del XVI. Al dalmatico di Veglia è succeduta una parlata veneta, a quello di Ragusa il "toscano" e una parlata slava. Quanto alle altre città della Dalmazia non abbiamo precise notizie." Istu tezu podržava i Karlo Taljavini (Carlo Tagliavini) u Enciclopedia Italiana, XII, str. 243-4. O tom problemu govori i Žarko Muljačić u Zborniku Matice Srpske, IX, str. 50-60.

⁷ P. Skok, *Razprave IV*, str. 19-23.

⁸ Fran Kurelac, *Vlaške reči u jeziku našem*, Rad JAZU, XX, (1872), str. 93-137.

⁹ Leonard Bloomfield, *Language*, New York. str. 444 - 495.

¹⁰ Petar Skok, *Razprave IV*, str. 22.

¹¹ Vidi Gumperz - Hymes 1972, gl. 7, 15; Bolinger-Sears 1981, gl. 10; Newmeyer 1988 (IV), gl. 6.

¹² Petar Skok, *EJ*, II, 653 -5.

¹³ Rudolf Filipović, *Suvremena lingvistika*, br. 4, str. 53 - 54.

¹⁴ Boerio, Diz, *Del dialetto ven.*, str. 693: "trentauno ... Aver una trentauno...Aver un gran paura".

¹⁵ Rudolf Filipović, *Suvremena lingvistika*, br. 4, str. 53.

¹⁶ Srdjan Music, *Romanizmi u severo zapadnoj Boki Kotorskoj*, Beograd, 1972, str. 62.

¹⁷ Petar Skok, *Naša pomorska i ribarska terminologija*, str. 10, 34 -38, 43, 47-68.

¹⁸ Isp. Jospi Jernej, *Studia romanica*, I, str. 74 - 75

¹⁹ Petar Skok, *Razprave IV*, str. 15.

REFERENCES:

- Aleksić Radimir, *Rečnik stranih reči i izraza*, Prosveta, Beograd, 1978.
- Bartoli Mateo, *Italia e Croazia*, Reale academia d'Italia, Roma, 1942.
- Bloomfield Leonard, *Language*, New York.
- Brozović Dalibor, *O ključnim pitanjima hrvatskog književnog jezika*, Telegram, jugoslovenske novine za društvena i kulturna pitanja, br.359, 1967.
- Brozović Dalibor, Vince Z., *O nekim značajkama, funkcijama i pravima književnog jezika*, Zadarska revija, br. 1, 1960.
- Budmani Pero, *Dubrovački dijalekt kako se sada govori*, Rad JAZU LXV.
- Deanović Mirko, *Terminologia marinara e peschereccia a Ragusa vecchia* (Cavtat), *Studia romanica et anglica*, br. 5, Zagreb 1958.
- Deanović Mirko, *Intorno all'Atlante Liguistico Mediterraneo*, *Studia romanica*, II, 3, Zagreb.
- Filipović Rudolf, *Jezici u kontaktu i jezično posudjivanje*, *Suvremena lingvistika*, br. 4, Zagreb 1967.
- Filipović Rudolf, *Suvremena lingvistika*, br. 4, str. 53. *Prošlost Dalmacije, I - II*, Zagreb 1944, *Jadransko more u sukobima i borbama kroz stoljeća*, *Vojno delo*, Beograd 1962.

- Filipović Rudolf, *Jezici u kontaktu i jezičko posudjivanje*, Suvremena lingvistika, br. 4.
- Grga Novak, *Jadransko more u sukobima i borbama kroz stoljeća*, Vojno delo, Beograd, 1962
- Ivić Pavle, *Srpski narod i njegov jezik*, Srpska književna zadruga, kolo LXIV, knjiga 429, Beograd, 1971.
- Jernej Josip, *Sugli italianismi penetrati nel serbo-croato negli ultimi cento anni*, Studia Romanica 1, Zagreb 1956.
- Jernej Josip, *Studia romanica et Anglica Zagrabensia: revue publiée par les Sections romane, italienne et anglaise de la Faculté des Lettres de l'Université de Zagreb* Vol. 24, br. 1-2, 1979.
- Kulišić Špiro, *Etnološka ispitivanja u Boki Kotorskoj*, Spomenik SAN, CIII, Beograd 1953.
- Kurelac Fran, *Vlaške reči u jeziku našem*, Rad JAZU, XX, (1872).
- Maver Giovanni, *Parole serbocroate o slovene di origine italiana (dalmatica)*, Slavia, II, Prag 1923-24, str. 32-43; *Intorno a due parole serbocroate della Dalmazia*, Slavia, II.
- Muljačić Žarko, *Dalmatski elementi u mletački pisanim dubrovačkim dokumentima XIV stoleća. Prilog raguzejskoj dijakronoj fonologiji i dalmatsko-mletačkoj konvergenciji*, Rad JAZU, sv. 327, 1962.
- Musić Srđan, *Romanizmi u severo-zapadnoj Boki Kotorskoj*, Filološki fakultet beogradskog univerziteta, Beograd, 1972.

- Musić Srdjan, *Romanizmi u severo-zapadnoj Boki Kotorskoj*, Beograd, 1972.
- Rešetar Milan, *Jezik Marina Držića*, Rad JAZU 248, Zagreb 1933.
- Skok Petar, *Dolazak Slovena na Mediteran*, Split, Jadr.straza, 1934-
- Skok Petar, *Osnovi romanske lingvistike*, I, 42 - 45 i *Guida d'Italia*, Dalmazia, Milano 1942.
- Skok Petar, *Naša pomorska i ribarska terminologija na Jadranu*, Split, 1937.
- Skok Petar, *Osnovi romanske lingvistike*, I-III, Zagreb, 1940.
- Skok Petar, *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*, Jadranski insitut JAZU, Zagreb 1950, I.
- Schuchardt Hugo, *Slawo-Deutsches und Slawo-Italianisches*, Graz, 1884, str.3-5. Vidi Corder 1973, gl. 6.
- Tagliavini Carlo, *Italia e Croazia*, Reale academia d'Italia, Roma, 1942.
- Vinja Vojmir, *Romanski elementi u govorima i toponomastici otoka Korčule*, Doktorska disertacija u rukopisu, navedeno po Ž. Muljačiću, Jezik, VIII, 5.
- Zore Luka, *Dubrovačke tudjinke*, Spomenik SAN, XXVI, Beograd 1895.
- Zbornik radova Susreta hrvatskih studenata u tudjini (1981-1985), Zagreb - Bochum, 1986.